

KULTURSKOLANS ROLL & FÖRUTSÄTTNINGAR

En orienteringskrift för dig
som är ledare i kulturskolan

KULTURSKOLERÅDET

Kulturskolerådet är en ideell, partipolitiskt och fackligt obunden förening där kommuner samverkar för en tillgänglig och högkvalitativ kulturskoleverksamhet.

Vår vision är att alla barn och unga har likvärdiga möjligheter att utvecklas genom kulturutövande i verksamhet av hög kvalitet och tillgänglighet.

Kulturskolerådet bildades 1996 (då under namnet Sveriges musik- och kulturskoleråd, SMoK) och har idag omkring 90 procent av landets kommuner som medlemmar.

Organisationen verkar genom omvärldsbevakning, kurser och konferenser, opinionsbildning och olika utvecklingsprojekt för stärkta förutsättningar för landets kulturskolor. Kulturskolerådet arrangerar bland annat återkommande Kulturskoledagarna.

Läs mer på www.kulturskoleradet.se

Kulturskolerådet | Hornsgatan 103 | 117 28 Stockholm
E-post: generalsekreterare@kulturskoleradet.se | www.kulturskoleradet.se

INNEHÅLL

FÖRORD	5
KULTURSKOLAN FINNS FÖR BARN OCH UNGAS SKULL	6
Kulturskola för alla	6
Vilka deltar i kulturskolan?	6
Att utgå från och integrera barn och ungas perspektiv	6
KULTURSKOLANS FRAMVÄXT, ROLL OCH SÄRART	8
Kulturskolans framväxt i Sverige	8
Ingen gemensam definition av kulturskola	8
Kulturskolans uppdrag	8
Kulturskolan – ett av flera sätt för kommunen att säkerställa rätt till kultur	9
Kulturskolor finns i många länder	9
STYRANDE OCH STÖDJANDE REGLERING	10
Kommunala styrdokument	10
Kulturskoleverksamhet kan bidra till mål inom många områden	10
Regionala styrdokument	10
En nationell politik för kommunernas kulturskoleverksamhet	10
Skollagen och kulturskolan	11
FN:s konvention om barns rättigheter	11
ORGANISATION OCH VERKSAMHETSFORMER	12
Från musik till allt fler ämnen	12
Ämneskurser, projekt och öppen verksamhet	12
Särskilt riktade kurser	13
Kö	13

Lokaler.....	14
Gruppundervisning och individuell undervisning.....	14
SAMVERKAN OCH KOMMUNIKATION	15
Syfte med samverkan.....	15
Kollegial samverkan.....	15
Samverkan med skolan.....	15
Samverkan med professionella kulturaktörer	15
Samverkan med civilsamhället.....	15
Regional samverkan.....	17
Marknadsföring och kommunikation	17
LEDNING, STYRNING OCH SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE.....	18
Huvudmannaskap (utförare) och organisatorisk tillhörighet.....	18
Facklig samverkan och avtal	18
Utbildning och fortbildning.....	19
Chefsstruktur.....	19
Finansieringsmodeller	19
Elevavgifter.....	19
Mål och resultatuppföljning – systematiskt kvalitetsarbete.....	20
Statistikinsamling och statistikanvändning	20
STÖDJANDE AKTÖRER	21
Kommunala/lokala aktörer med liknande uppdrag.....	21
Kulturskolecentrum på Kulturrådet.....	21
Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).....	21
Folkhögskolor, högskolor och universitet.....	21
Sociala medier.....	21
FRÅN LEDARE TILL LEDARE.....	23

FÖRORD

För att ge barn och unga rätt till kulturutövande har de allra flesta kommuner i Sverige etablerat kulturskolor. Barns rätt till kulturutövande fastslås i FN:s konvention om barnets rättigheter. Politiker på nationell, regional och lokal nivå ansvarar för att omsätta den i praktiken. Det sker på en rad olika sätt och genom samverkan mellan det offentliga, familj, civilsamhälle och en mängd olika kulturaktörer. På kommunal nivå utgör kulturskoleverksamheten en betydande del av de offentliga resurserna till barn och ungas kulturutövande. Kulturskolan har enorma förutsättningar att spela en betydande roll i många barns liv.

På landets kulturskolor bedrivs sammantaget en bred och mycket varierad verksamhet. Lokala förutsättningar och traditioner präglar varje kulturskolas arbete. Det skapar ett kulturskolelandskap fullt av kreativa, varierade lösningar på allt från styrning och organisation till ämnesbredd och aktivitet. Det innebär också ett landskap som kan vara svåröverblickbart, exempelvis för dig som är ny chef eller medarbetare i kulturskolan.

Genom denna skrift vill vi erbjuda konkret stöd till chefer och ledare i kulturskolan. Skriften ska ge en orientering till kulturskolan och den roll och uppdrag den kommit att få i Sverige. Den ska bidra med inspiration och kunskap att driva och utveckla kulturskoleverksamheten. Skriften ger förhoppningsvis många tankar och reflektioner och framförallt en möjlighet att sätta in den egna kulturskoleverksamheten i en större kontext och utveckla den medvetet.

Varje kapitel belyser olika perspektiv på kulturskolan och dess verksamhet. Varje avsnitt innehåller också tips på vidare läsning och frågor att ställa sig själv och diskutera med kollegor.

Lycka till!

Torgny Sandgren
generalsekreterare, Kulturskolerådet

KULTURSKOLAN FINNS FÖR BARN OCH UNGAS SKULL

I följande kapitel belyser vi kulturskolans självklara utgångspunkt – det vill säga barn och ungas behov, intressen och rättigheter. Vi lyfter utmaningarna förknippade med att skapa en kulturskola som möter barn och ungas varierande behov och önskemål. Frågan om hur du säkerställer en kulturverksamhet baserad på barn och ungas perspektiv tas också upp.

KULTURSKOLA FÖR ALLA

Barn och unga är en prioriterad målgrupp för kultur- och fritidspolitiken på såväl lokal, regional som nationell nivå. Kulturskolan är ett av flera sätt som kommuner säkrar barns rätt till kulturutövande.

En kulturskola för alla innebär inte nödvändigtvis att alla ska kunna erbjudas en plats i kulturskolan – för det saknas oftast resurser och det är heller inte alla barn som vill delta. Däremot så visar det på en ambition och att barn och unga med olika behov, intressen och förutsättningar ska kunna attraheras av kulturskolans utbud och känna sig hemma i verksamheten. Alla som vill delta ska kunna hitta sin plats och kulturskolan behöver arbeta medvetet för att inte, genom sitt sätt

att vara, utestänga någon grupp av barn och unga.

VILKA DELTAR I KULTURSKOLAN?

Det är fler tjejer än killar som deltar i kulturskoleverksamhet. Barn och unga med föräldrar med kortare utbildningsbakgrund eller utländsk bakgrund deltar i mindre grad i kulturskoleverksamhet än de med föräldrar som har längre utbildning och som är födda i Sverige.

Många av landets kommuner har under senare år fokuserat allt mer på att nå ut bredare med kulturskolans verksamhet. Ett uppdrag att nå ut både till fler men kanske framför allt till grupper av barn och unga som är underrepresenterade är vanligt.

BARN & UNGA I KULTURSKOLAN

- Cirka 11-12 procent av landets barn och unga i åldern 6-19 år deltar i kulturskoleverksamhet. Av dessa är ungefär 60 procent flickor.
- Barn med föräldrar som har eftergymnasial utbildning är överrepresenterade i kulturskolan.
- Barn till föräldrar med utländsk bakgrund deltar i mindre grad i kulturskoleverksamhet än barn med föräldrar födda i Sverige.
- För mer fakta om kulturskolan, se statistik från Kulturskolecentrum

ATT UTGÅ FRÅN OCH INTEGRERA BARN OCH UNGAS PERSPEKTIV

Kulturskolan finns till för barn och unga och behöver därför utgå från och ständigt integrera barn och ungas perspektiv i verksamheten. För att kunna skapa en kulturskoleverksamhet utifrån barnens bästa är det avgörande att förstå barn och ungas förutsättningar, behov och önskemål. Som ledare är det därför avgö-

rande att hitta konkreta sätt att kontinuerligt ha en aktuell förståelse för barn och ungas vilja, behov och drivkraft. Det handlar också om att väga värdera verksamheten utifrån barn och ungas perspektiv och utifrån de förutsättningarna som gäller för just din kulturskola

och anpassa verksamheten därefter. Som ledare för en kulturskoleverksamhet förväntas du kunna skapa bra system och arbetssätt för att säkra barn och ungas inflytande och delaktighet.

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Hur ser sammansättningen av barn och unga ut i din kulturskola? Vilka når ni i hög respektive låg utsträckning?
- Vad vet ni om vilka kulturuttryck och verksamheter som barn och unga efterfrågar och uppskattar?
- På vilka sätt präglar barn och unga verksamhetens innehåll och upplägg?
- Hur kan du ta upp denna fråga med medarbetare?
- Vilka verktyg/vilken kompetens har ni, respektive saknar ni för att säkra barn och ungas delaktighet och inflytande?

VIDARE LÄSNING OCH RESURSER

Metodhandbok, checklistor och filmer på temat delaktighet och inflytande producerat inom Arvsfondsprojektet *Om vi fick bestämma*:
www.kulturskoleradet.se/sv/projekt/om-vi-fick-bestamma

KULTURSKOLANS FRAMVÄXT, ROLL OCH SÄRART

I följande kapitel beskrivs kort kulturskolans framväxt i Sverige och den övergripande roll och funktion den kommit att få i landets kommuner. Här ges också en kort internationell utblick.

KULTURSKOLANS FRAMVÄXT I SVERIGE

Redan på 1940-talet startade några kommuner musikskolor men det var framför allt under 1960-talet som den kommunala musikskolan blev mer vanligt förekommande. Det övergripande målet med den kommunala musikskolan var att ge möjlighet att utveckla ett instrument- eller sångkunnande hos alla ungdomar oberoende av ekonomisk, kulturell eller social bakgrund. I slutet på 1980-talet började musikskolan att breddas till att även omfatta annan estetisk verksamhet. Den utvecklingen pågår fortfarande. Idag finns

kulturskolor i alla landets kommuner med undantag för en handfull.

INGEN GEMENSAM DEFINITION AV KULTURSKOLAN

Då kulturskolan inte är nationellt reglerad går det inte att ge EN definition av vad en kulturskola är. Varje skola är unik samtidigt som de flesta kulturskolor liknar varandra. I regeringens proposition *En kommunal kulturskola för framtiden – en strategi för de statliga insatserna*, resonerar dock utredaren om mål för och särarten i den kommunala kulturskoleverksamheten.

Det är upp till varje kommun att avgöra om den ska ha kulturskoleverksamhet och hur den i så fall ska se ut. Kulturskolans uppdrag, styrning, verksamhet, organisering och resurser skiljer sig därför, i vissa fall väsentligen, åt mellan olika kommuner. Kommunala förutsättningar såsom geografi, ekonomi, ledning och styrning och kompetens kan också påverka kulturskolans utformning. Kulturskolan bedrivs vanligtvis i egen kommunal regi men sker i vissa kommuner via andra utförare.

KULTURSKOLANS UPPDRAG

De flesta kulturskolor arbetar med att i någon form erbjuda en kvalitativ och meningsfull estetisk inriktad verksamhet och kulturutbildning på barn och ungas fria tid. Hur mycket fokus som ligger just på utbildning varierar mellan olika kommuner och kulturskolor. Det kan både präglas av kulturskolans uttalade uppdrag men också av vilken verksamhet som historiskt bedrivits. Vissa kulturskoleverk-

samheter orienterar sig mer mot fritidssektorn och dess sätt att arbeta medan andra är mer orienterade mot skolans arbetssätt.

KULTURSKOLAN - ETT AV FLERA SÄTT FÖR KOMMUNEN ATT SÄKERSTÄLLA RÄTT TILL KULTUR

Kulturskolan verkar ofta vid sidan om andra kommunalt finansierade eller subventionerade fritids- och kulturinsatser för barn och unga. Bidrag till det lokala föreningslivet, studieförbund, lokala kulturinstitutioner, bibliotek och subventioner för användning av olika kultur- och fritidsanläggningar utgör ytterligare exempel på sätt som kommuner försöker främja ett brett och tillgängligt kulturliv för barn och unga. Det varierar hur nära samverkan är mellan kulturskolan och andra verksamheter med liknande uppdrag.

KULTURSKOLOR FINNS I MÅNGA LÄNDER

Företeelsen kulturskola finns i många andra länder men ofta i en annan skepnad än i Sverige. Något som skiljer den svenska kulturskolan från många internationella exempel är dess fokus på social bredd och inkludering och den höga subventioneringsgraden. I många andra länder finns ett tydligare fokus på konstnärlig (spets-)utbildning och många

gångar med huvudsakligt fokus på musik. Avgifterna kan också vara avsevärt högre. Sverige sticker ut i det nordiska kulturskolesammanhanget genom att vara det enda land som saknar nationell reglering. I Norge säger exempelvis den nationella lagstiftningen att alla norska kommuner ska erbjuda kulturskola. Det norska Kulturskolerådets verksamhet är betydligt mer omfattande och stödjer exempelvis implementering och uppföljning av den nationella lagstiftningen.

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Vilken historia har din kulturskola?
- Hur präglar dess historia dagens verksamhet? Finns det arv som är mer och mindre gynnsamma för dagens verksamhet?
- Hur ser kulturskolans utbildningsuppdrag ut och hur tar det sig uttryck?
- Hur förhåller sig kulturskolan till annan verksamhet som barn och unga deltar i på sin fria tid?
- Vad skulle vara annorlunda i kulturskolan om den skulle starta från noll idag?

VIDARE LÄSNING OCH RESURSER

- Norskt kulturskoleråd: www.kulturskoleradet.no
- The European Music School Union (EMU) är paraplyorganisation för nationella kulturskoleorganisationer: www.musicschoolunion.eu/about-emu/
- SKR:s (SKL har bytt namn till Sveriges Kommuner och Regioner) film om kulturskolan: <https://skl.se/skolakulturfritid/kulturfritid/kulturochmusikskolor/filmomkulturochmusikskolorna.9532.html>
- Kulturskolepodden - Om kulturskolans historia med Håkan Sandh: <https://soundcloud.com/user-899431850>

Litteratur om kulturskolans roll och historia:

Kulturskolorna - lika och unika. Håkan Sandh

Skolan som inte finns - men som alla älskar! Katarina Fast Ehrlén

STYRANDE OCH STÖDJANDE REGLERING

I följande kapitel har vi samlat information om styrdokument och reglering som kan bidra till att tydliggöra och stödja kulturskolans uppdrag. Ambitionen är att visa på de ramar som kan hjälpa dig att sätta in kulturskoleverksamheten i en större politisk kontext.

KOMMUNALA STYRDOKUMENT

Varje kommun har olika sätt att reglera sin kulturskola. Det varierar i vilken typ av dokument som kulturskolans ramar ges och hur tydligt och detaljerat som kulturskolans uppdrag är.

Ofta finns det övergripande målformuleringar för hela kommunen eller förvaltningen som berör barn och ungas fritid och kulturutövande som också kulturskolan ska bidra till att uppnå. I vissa fall finns därifrån tydligt formulerade uppdrag och prioriteringar för kulturskolan. Det är vanligt med verksamhetsplaner som närmare beskriver hur kulturskoleverksamheten ska läggas upp för att nå uppsatta mål och som ofta kulturskolechefer ansvarar för att ta fram, genomföra och följa.

En vanlig utmaning är att kulturskolans uppdrag är relativt övergripande och brett formulerat och därmed ger svag vägledning vad gäller prioriteringar och inriktning för verksamheten. Här kan man som chef behöva ta en aktiv del i att tydliggöra och avgränsa kulturskolans ansvar och uppdrag, exempelvis i nära dialog med nämnd och politiker om ambitioner och prioriteringar.

KULTURSKOLAN KAN BIDRA TILL MÅL INOM MÅNGA OMRÅDEN

Kulturskolan ses ibland som en aktör med goda förutsättningar att bidra till politiska målsättningar inom andra områden än kultur, fritid och utbildning. Kulturskolan kan ibland, mer eller mindre uttalat, förväntas bidra till exempelvis stärkt integration och i arbetet mot psykiska ohälsa bland barn och unga. Sektorsövergripande politikområden såsom den nationella ungdomspolitikerna kan också bidra med referensramar för kulturskolans verksamhet. Kulturskolan kan även ha tydliga uppdrag från skolan där lärare genom kombinationstjänster i skola och kulturskola bidrar till måluppfyllelsen i olika estetiska ämnen i skolan. Det är viktigt att känna till vilka förväntningar som finns på kulturskolan och säkerställa ett fokus på dess kärnuppdrag.

REGIONALA STYRDOKUMENT

På regional nivå finns ibland styrdokument som kan vara vägledande för kulturskolan. Alla regioner utom Stockholm ingår i kultur- samverkansmodellen och har regionala kulturplaner som med vägledning i de nationella kulturpolitiska målen fastslår vad som ska prioriteras regionalt. Kulturskolan har överlag en begränsad roll i de regionala kulturplanerna men vissa tar upp de vinster som ökad regional kulturskolesamverkan kan medföra exempelvis i termer av breddat utbud, ökad kvalitet och en stärkt kompetensförsörjning.

EN NATIONELL POLITIK FÖR KOMMUNERNAS KULTURSKOLEVERKSAMHET

Som en följd av Kulturskoleutredningens slutbetänkande beslutade riksdagen 2018 om en

nationell strategi för de statliga insatserna till stöd för den kommunala kulturskolan. Målet är att "[...] främja kulturskolans möjligheter att erbjuda barn och unga undervisning av hög kvalitet i kulturella och konstnärliga uttrycksätt, liksom möjligheterna till såväl fördjupning som bredd i undervisningen med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar". Inrättande av Kulturskolecentrum på Kulturrådet, fortsatt utvecklingsstöd genom statsbidrag och Kulturskoleklivet utgör insatser enligt strategin.

SKOLLAGEN OCH KULTURSKOLAN

Utöver de övergripande nationella kulturpolitiska målen och nationella strategin finns

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Har du en klar bild över vilka politiska mål som kulturskolan ska bidra till att uppfylla och vilka kommunala styrdokument som kulturskolan ska förhålla sig till?
- Upplever du att kulturskolans uppdrag är tydligt och rimligt i kommunen? Ger det stöd för prioriteringar och vägval?
- Tar du stöd av andra styr- och policydokument på regional, nationell och internationell nivå för att visa på kulturskolans roll i samhället?
- Vilka andra offentligt finansierade verksamheter finns i er kommun med liknande målgrupp och uppdrag som er? Vilken samverkan finns med dem?

andra styrdokument som indirekt påverkar kulturskoleverksamhet. I samverkan mellan skola och kulturskola är det viktigt att hitta samverkansformer som är förenliga med skollagen. Här har Skolinspektionen bidragit med förtydliganden gällande elevers möjligheter att delta i kulturskoleverksamhet under skoldagen. Förtydligandet kom efter ett uppmärksammat beslut om föreläggande för Gislaveds kommun 2019 som lät elever "generellt och regelbundet" gå ifrån undervisningen för deltagande i kulturskoleverksamhet – något som enligt SKR:s genomlysning framstår som vanligt.

Kulturskolecentrum på Kulturrådet har tillsammans med Skolverket arbetat för att ta fram vägledning för vad man bör tänka på när skola och kulturskola samverkar och där barn och ungas rätt till kultur vägs in.

FN:S KONVENTION OM BARNETS RÄTTIGHETER

FN:s konvention om barnets rättigheter ger på en mycket övergripande men viktig nivå stöd till kulturskolan som företeelse. Artikel 31 lyder:

Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations och fritidsverksamhet.

VIDARE LÄSNING OCH RESURSER

- Kulturskolecentrum. www.kulturradet.se/kulturskolecentrum
- SKR:s stöd för barnrättsarbete på kommunal nivå: <https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstalldhet/barnetsrattigheter.106.html> samt <https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstalldhet/barnetsrattigheter/barnkonventionenblirsvensklag.887.html>
- Barnombudsmannen - *Barnrätt i praktiken*.

ORGANISATION OCH VERKSAMHETSFORMER

I följande kapitel fokuserar vi på kulturskolans vardagliga verksamhet. Vi ger exempel på hur kulturskoleverksamheten vanligtvis är upplagd och vad den innehåller.

FRÅN MUSIK TILL ALLT FLER ÄMNEN

Alla kulturskolor i landet erbjuder ämnet musik och allt fler utvidgar också verksamheten till fler ämnen. 79 respektive 71 procent av landets kulturskolor erbjöd 2018 även dans respektive teater. I Kulturskolan i siffror finns statistik indelad utifrån de 12 vanligast förekommande ämnena i kulturskolan samt hur utvecklingen mot fler ämnen sett ut sedan 2011. Exempel på mer ovanliga ämnen som vissa kulturskolor vidgat sin verksamhet till under senaste åren är DJ, e-sport, cirkus, eget låtskrivande och parkour.

Kulturskolan har ofta i uppdrag att låta barns intressen och behov styra vilken verksamhet kulturskolan bedriver och vilka ämnen den erbjuder. Det finns sällan ett uttalat uppdrag att förse det lokala kulturlivet med kompetens. Dock är det en funktion som kulturskolan ofta indirekt fyller.

ÄMNESKURSER, PROJEKT OCH ÖPPEN VERKSAMHET

Kulturskolecentrum har i sin nationella statistik valt att använda måttet ”deltagartillfällen”

för att beskriva omfattningen på kulturskolans verksamhet. Kulturskolan delas också in i frivillig verksamhet och uppdragsverksamhet. Den frivilliga verksamheten som utgör cirka två tredjedelar av landets totala kulturskoleverksamhet har delats in i:

- Långa ämneskurser (fler än 10 tillfällen/termin)
- Korta ämneskurser (1-9 tillfällen/termin eller under lov)
- Öppen verksamhet (kräver inte anmälan, exempelvis drop-in eller prova-på)
- Andra kurser och projekt (projekt, läger- och lovverksamhet, verksamhet på fritidsgårdar)

80 procent av kulturskolans frivilliga verksamhet sker i form av långa ämneskurser. Korta ämneskurser med mellan 1-9 träffar

är näst vanligast (12 procent av deltagartillfällena).

3 respektive 6 procent av alla deltagartillfällen sker i öppen verksamhet respektive andra kurser och projekt. Öppen verksamhet kan vara ett sätt att sänka trösklarna in till ämneskurserna och också ett sätt att erbjuda aktiviteter för alla som inte fått plats på ämneskurserna. Projekt och mer tillfälliga aktiviteter, exempelvis på loven likaså.

Utöver den frivilliga verksamheten finns också uppdragsverksamhet, exempelvis genom att bedriva musikundervisning i grund-

NATIONELL STATISTIKINSAMLING

För mer information om hur Kulturrådet definierar verksamheten och vilken statistik de erbjuder, se Kulturskolecentrums information om statistikinsamlingen

skolan. En tredjedel av landets kulturskolors totala verksamhet sker i form av uppdragsverksamhet. I vissa kulturskolor utgör den en betydande del av verksamheten. Uppdragsverksamhet som innebär att kulturskolan ger stöd till skolan att uppfylla dess mål får aldrig innebära en kostnad för eleven.

SÄRSKILT RIKTADE KURSER

Kurser specifikt riktade mot vissa målgrupper

är ganska vanliga i kulturskolan. Omkring 40 procent av landets kulturskolor har uppgett att de har kurser särskilt riktade mot barn och unga med funktionsvariationer. Något färre har särskilda kurser för nyinvandrade barn och unga.

KÖ

De allra flesta av landets kulturskolor har någon form av kösystem. Enligt Kulturrå-

dets statistik för 2018 svarade 82 procent av kommunerna att de har barn som köar till kulturskolan. 11 procent har ingen kö och kan ta emot alla barn som vill gå medan 7 procent av kommunerna saknar kösystem. Enligt Kulturskolecentrums statistik stod 2018 cirka 45 000 barn i kö till kulturskoleverksamhet i landet.

LOKALER

De allra flesta har en fysisk kulturskola (kulturskolelokaler) där merparten av verksamheten bedrivs. Vissa kulturskolor har ett mer decentraliserat upplägg där verksamhet även bedrivs på andra platser och i andra, mer eller mindre välanpassade lokaler. För vissa kulturskolor kan en mer geografiskt spridd verksamhet vara ett sätt att försöka nå fler barn och unga eller barn och unga som de generellt sett har svårt att nå. Kulturskolans lokaler tillgängliggörs ofta för annan verksamhet såsom föreningsverksamhet och för barn och unga som vill öva eller skapa konst ihop.

GRUPPUNDERVISNING OCH INDIVIDUELL UNDERVISNING

Kulturskoleutredningen från 2017 visade att kulturskolors musikverksamhet ofta sker i små grupper eller individuellt men gruppverksamhet blivit allt mer vanligt. Det är sannolikt både en följd av ett krav på att nå fler men också en följd av ett uttalat önskemål från många barn och unga. Om verksamheten vidgas mot nya ämnen med en starkare tradition av arbete i grupp (exempelvis dans

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Vilka olika verksamheter finns i er kulturskola? Varför ser fördelningen ut som den gör?
 - Finns det någon form av uttalad eller outtalad förväntan om att bidra i kompetensförsörjningen till det lokala kulturlivet?
 - Hur ser förhållandet mellan olika ämnen ut?
 - Hur är relationen mellan gruppundervisning och individuell undervisning? I vilka situationer erbjuder ni individuell undervisning?
 - Hur ser ni på er kö?
 - Var (i vilka lokaler) bedriver ni er verksamhet och varför ser det ut så?

och drama/teater) kan det också driva verksamheten mot en högre grad av gruppundervisning. Här är ofta verksamhet i gruppform norm.

Orkesterverksamhet i någon form är mycket vanligt. Det finns exempelvis 30 aktiva ungdomssymfoniorkestrar bland landets kulturskolor. El Sistema – en orkesterverksamhet med fokus på övning, samspel och social inkludering - finns i många av landets kommuner. Ensemble- och orkesterverksamhet i stort bedrivs ibland i nära samspel med Riksförbundet Unga Musikanter (RUM)

VIDARE LÄSNING OCH RESURSER

- Föreningen Pascal: www.vidd.nu/foreningen-pascal
- Kulturskolerådet: *Kulturskolan och barn på flykt*
- Kulturskolerådet: *Funktionsnedsättning, Funktionsuppsättning – Hur får vi en kulturskola för alla*
- Kulturrådet: *Kulturskolan i siffror* (2019)
- SKR: *Samverkan mellan skola och kulturskola. Resultat från enkätundersökning hos landets kulturskolor* (2016)

SAMVERKAN OCH KOMMUNIKATION

Medveten samverkan och kommunikation är central i all kulturskoleverksamhet givet att det sker med ett tydligt syfte. I följande kapitel ges exempel på vad samverkan inom kulturskolan och mellan kulturskolan och andra aktörer kan innebära och ge.

SYFTE MED SAMVERKAN

Genomtänkt samverkan är en central framgångsfaktor i utvecklingen mot en än mer kvalitativ och effektiv kulturskoleverksamhet som är relevant för fler. Samverkan är ofta ett av flera verktyg som kulturskolor använder sig av för att uppnå sina mål – och samverkan behöver just ske med ett tydligt och uttalat syfte. Det kan handla om samverkan kring allt ifrån lokaler, kompetens, viss verksamhet till ambitionen att nå nya målgrupper och vidga verksamheten till fler ämnen. I en hållbar samverkan vinner alla involverade parter på ett eller annat sätt på samarbetet.

KOLLEGIAL SAMVERKAN

Kollegial samverkan inom kulturskolan är avgörande för att bygga och utveckla en gemensam värdegrund och förhållningssätt på kulturskolan. Det är också ett kraftfullt och lättillgängligt verktyg för att som pedagog/lärare eller ledare utvecklas i sin yrkesroll.

Viss samverkan kommer alltid ske automatiskt men mer strategisk och kontinuerlig samverkan behöver organiseras. På större orter kan det finnas ämnesmässig samverkan medan det på andra, mindre kulturskolor är vanligare med någon form av samverkan mellan pedagoger/lärare i olika ämnen.

SAMVERKAN MED SKOLAN

Många kulturskolor har traditionellt haft en mycket nära samverkan med skolan. Kulturskolerådets statistik visar att 77 procent av landets kulturskolor bedriver uppdragsverksamhet bland annat i skolan. Samverkan består då ofta av att kulturskolan kommer in och bidrar med kompetens till delar av undervisningen, företrädevis i musikämnet. Samverkan mellan skolan och kulturskolan kan också handla om medarbetare, lokaler, utrustning och kompetensutveckling.

Skollagen och dess skolplikt begränsar möjligheterna för elever att systematiskt gå ifrån grundskolans undervisning för kulturskoleverksamhet. Men det finns andra sätt att organisera verksamheten för att tillgängliggöra kulturskolans utbud till fler och samarbeta med skolan på ett sätt som skollagen tillåter.

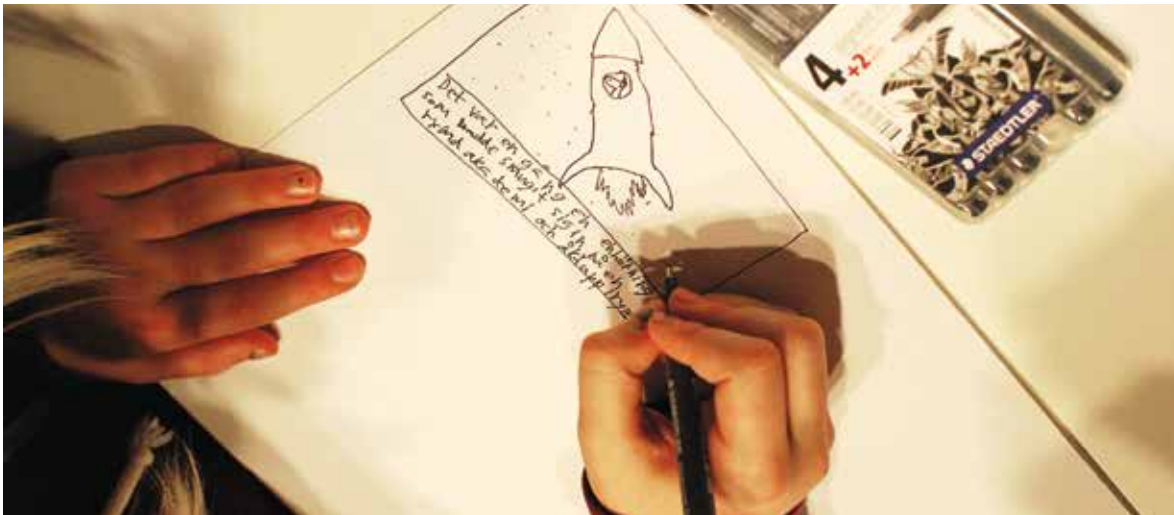
SAMVERKAN MED PROFESSIONELLA KULTURAKTÖRER

Kulturskolor runt om i landet har ofta någon form av samverkan med det professionella kulturlivet och lokala och regionala kulturaktörer. Hur den ser ut och vad den innebär kan se väldigt olika ut. Det kan både ske kontinuerligt eller för vissa särskilda event eller samarrangemang. Mentorskap, studiebesök, samverkan kring lokaler utgör några exempel på vad samverkan kan handla om.

SAMVERKAN MED CIVILSAMHÄLLET

I vilken utsträckning kulturskolan samverkar med det lokala föreningslivet varierar. I vissa fall finns mycket nära samverkan i den löpan-

de verksamheten men också när det gäller lokaler och evenemang. I vissa fall kan civilsamhällets aktörer hjälpa till att etablera kontakt med grupper av barn och unga som kulturskolan haft svårt att nå. Som i all samverkan är det viktigt att ha respekt och förståelse för varandras uppdrag och förutsättningar och hitta former för samverkan som gynnar bägge parter.

REGIONAL SAMVERKAN

Regional samverkan innebär någon form av kulturskolesamverkan över kommungränser i en närliggande region. Sådan samverkan förekommer informellt på de allra flesta kulturskolor exempelvis genom kontakt mellan ledare och pedagoger/lärare på kulturskolor mellan olika grannkommuner.

Regional kulturskolesamverkan kan i mer

strukturerad form innebära samordning av kulturskoleutbudet och samverkansavtal där deltagare från en kommun ges möjlighet att även söka till kulturskoleutbudet regionalt. Samverkan kan också ske genom regionala samarrangemang riktat till kulturskoledeltagare, exempelvis läger eller pedagoger/lärare, exempelvis i form av gemensam kompetensutveckling.

Regional samverkan finns också på ledarnivå genom regionala chefsnätverk där kulturskolechefer återkommande träffas för utbyte av erfarenheter och kompetensutveckling. Hur chefsnätverken fungerar och koordineras varierar så det gäller att ta reda på hur det fungerar i just din region.

MARKNADSFÖRING OCH KOMMUNIKATION

Alla kulturskolor arbetar på ett eller annat sätt med att marknadsföra sin verksamhet och utbud. Ur ett demokratiperspektiv är det ofta viktigt att försöka nå ut till så många barn och unga som möjligt och på sätt som är anpassat till olika behov och förutsättningar. Fysiska utskick, annonser i skola, fritidsverksamhet, lokalpress och digitala och sociala medier är exempel på vanlig marknadsföring. Olika typer av prova-på-, eller visa-upp-evenemang för att visa på kulturskolans utbud och marknadsföra verksamheten är också relativt vanligt.

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Med vilka aktörer samverkar ni idag?
- Vad är målet med samverkan och hur uttalat/tydligt är ramarna kring samverkan?
- Vilka aktörer skulle ni gärna samverka mer med och varför?
- Hur når ni ut med information om kulturskolans verksamhet och utbud?

LEDNING, STYRNING OCH SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE

I följande kapitel ges en introduktion till de organisatoriska lösningar och styrnings- och ledningsstrukturer som finns i landets kulturskolor.

HUVUDMANNASKAP (UTFÖRARE) OCH ORGANISATORISK TILLHÖRIGHET

Kommunen är vanligtvis ensam huvudman för kulturskolan. 2018 var det 17 kommuner som uteslutande eller som komplement anlidade alternativa utförare för genomförande av kulturskoleverksamhet. Hos dessa kommuner upphandlas externa utförare och barn och unga i kommuner kan välja bland hela utbudet. Alternativa utförare i kulturskoleverksamhet diskuterades på en seminariedag arrangerad av SKR, Kulturskolerådet och Kulturrådet

Kulturrådets statistik visar även att det är vanligast att kulturskolan organisatoriskt lyder under utbildningsförvaltning/ utbildningsnämnd eller motsvarande. Näst vanligast är det att kulturskolan lyder under kulturnämnd/kulturförvaltning eller motsvarande. Hos ett 40-tal kommuner är det någon annan typ av nämnd som ansvarar för kulturskolan.

FACKLIG SAMVERKAN OCH AVTAL

Som chef kommer medarbetarrelaterade frågor ta en stor del av din tid. Som ledare är det viktigt att välja att använda anställnings- och/eller kontraktsformer för medarbetare

i kulturskolan som matchar verksamhetens behov. Det är också viktigt att vara väl inläst på gällande kollektivavtal och att förstå vilka möjligheter och begränsningar de medför i praktiken.

Ferietjänst/ferieanställning är fortfarande den vanligaste anställningsformen för lärare och pedagoger i Sveriges kulturskolor. SKR har i samverkan med Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet sammanställt ett dialogmaterial som kan användas för att orientera sig. Här framgår bland annat följande:

”Veckoarbetstidsmått för arbetstiden finns inte inskrivet i avtalet vare sig för den reglerade tiden eller förtroendearbetstiden. Det innebär att utifrån verksamhetens behov så kan det ligga mer reglerad arbetstid i vissa veckor och mindre i andra.”

Lärarytalets möjligheter och begränsningar i relation till kulturskolans behov diskuterades på ett webbsänt seminarium på SKR 2017. Lärare i kulturskolan omfattas av lärarytalets bilaga M. Orsaken är att verksamheten i grunden har varit terminsbunden och kopplad till skolans verksamhetsår. För många kulturskolor så fungerar detta i grunden bra. Behoven av att variera arbetstiden i relation till förläggning av arbetsdagar och arbetstid är dock betydligt större i kulturskolan än i grundskolan. I och med att kulturskolans verksamhet varierar kraftigt över året samt har betydligt fler aktiviteter förlagts till lov och helger. Flera kommuner jobbar aktivt med arbetstidsförläggningen på individnivå

på ett sätt så att de lyckas planera utifrån verksamheten behov inom ramen för bilaga M. I en del kommuner håller uppdraget för verksamheten på att förändras så väsentligt att de istället övergår till semestertjänst.

I många kulturskolor finns också medarbetare som arbetar på kortare anställningsavtal eller som frilansare. Det kan exempelvis vara personer som kompletterar ett eget professionellt kulturutövande med arbete i kulturskolan.

UTBILDNING OCH FORTBILDNING

Medarbetarna i landets kulturskolor är överlag väldigt välutbildade. Många har både en konstnärlig och pedagogisk utbildning, till exempel musiklärarutbildning. Förutsättningarna för att rekrytera medarbetare till kulturskolan med rätt pedagogisk och konstnärlig utbildning varierar. Situationen kan vara mycket utmanande utanför storstäderna. För vissa ämnen kan det vara svårt att hitta individer med både pedagogisk och konstnärlig kompetens. Den statliga satsningen kulturskoleklivet stärker möjligheterna för kompetensutveckling för arbete i kulturskolan. Inom satsningen har även kompetensbehoven hos landets kulturskolor på kort och lång sikt kartlagts. Sedan några år tillbaka finns en uppdragsutbildning om 30 högskolepoäng för ledare i kulturskolan på Karlstads universitet.

Kom ihåg att varje kommun själv bestämmer vilka kompetenskrav man ställer vid rekrytering. Här ska verksamhetens behov styra.

CHEFSSTRUKTUR

I de allra flesta kommuner är aktuell nämnd ytterst ansvarig för de flesta kulturskolerelaterade frågor, exempelvis avgifter. Vissa frågor kan dock vara av sådan dignitet att kommunfullmäktige ska besluta om dem. Praxis för vilka frågor som beslutas var finns ofta lokalt men det kan vara värt att säkerställa att sättet att arbeta är i enlighet med kommunallagen.

Ytterst ansvarig tjänsteperson är oftast

förvaltningschefen för aktuell fackförvaltning och därunder finns vanligtvis en eller flera kulturskolechefer. På mindre orter kan kulturskolechefer även ansvara för andra verksamheter som öppen fritidsverksamhet eller bibliotek. I kommuner med alternativa utförare kan det under ansvarig förvaltningschef finnas en samordnare snarare än en kulturskolechef. I större kommuner kan även centrala stödfunktioner, som strateger och utvecklare, finnas med uppdrag att främja kulturskoleutveckling.

FINANSIERINGSMODELLER

I genomsnitt utgör kulturskolan 0,5 procent av landets kommuners totala ekonomi och den siffran har varit stabil sedan 2011. Totalt lade landets kommuner cirka 2,6 miljarder kronor på kulturskolan 2018. Om man fördelar kostnaderna per individ i gruppen 6-19 år uppgår kostnaden till 1600 kr/invånare. I relation till andra former av kommunalt (del-) finansierad kultur- och fritidsverksamhet riktad mot barn och unga kan kostnaden för kulturskolan framstå som relativt hög. Det är främst de höga kvalitetsambitionerna och valet att anställa kvalificerade medarbetarna som är kostnadsdrivande. En annan aspekt är en låg grad av statlig och regional finansiering, exempelvis i jämförelse med studieförbund och idrott.

De flesta kulturskolor har en fastslagen budget som kulturskolechefen ansvarar för att använda på bästa sätt utifrån givet uppdrag. I en handfull kommuner finns ett checksystem där barn i vissa åldrar får en ”peng” som de fritt kan använda för kulturaktiviteter hos ett antal godkända utförare.

ELEVAVGIFTER

De allra flesta kulturskolor arbetar med någon form av elevavgifter vilket framgår i Kulturskolecentrums statistik. 2018 var det 14 kommuner som hade avgiftsfri kulturskola. Samtidigt ska det betonas att kulturskolan är en hårt subventionerad verksamhet där del-

tagarna, i de fall det finns elevavgifter, enbart betalar en liten del av den faktiska kostnaden för verksamheten.

Måttet för elevavgifter har ändrats sedan 2018 och är därför svår att jämföra historiskt. Den genomsnittliga årliga elevavgiften låg år 2018 på 1400 kr.

MÅL OCH RESULTATUPPFÖLJNING - SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE

För att kunna följa och utvärdera kulturskolans verksamhet bör alla kulturskolor ha något slags kontinuerligt och systematiskt kvalitetsarbete. I grunden handlar det om att utifrån givna målsättningar följa upp verksamheten utifrån vissa uppsatta indikationer och använda resultatet för att ständigt utveckling.

En viktig del av det systematiska kvalitetsarbetet handlar om att löpande samla in data som gör det möjligt att följa upp och värdera verksamheten. Det kan både handla om deltagarstatistik och ekonomi men även om barn och ungas kännedom om och upplevelser av verksamheten.

STATISTIKINSAMLING OCH STATISTIKANVÄNDNING

När det gäller statistik finns både den typ av uppgifter som verksamheten själv beslutat att ta fram för att löpande kunna följa sin verksamhet men också uppgifter som exempelvis

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Hur påverkar er kulturskolas organisatoriska tillhörighet dess uppdrag och verksamhet?
- Varför har ni valt de anställningsformer och avtal som ni har?
- Vilka fördelar och nackdelar har de?
- Hur ser ert systematiska kvalitetsarbete ut?
- Vilken information/statistik förväntas ni lämna till kommunen/andra myndigheter? Är er information/statistik strukturerad på ett sätt som gör denna uppgiftslämning smidig?

SCB eller Kulturrådet efterfrågar. Tänk på att uppgiftslämnandet underlättas väsentligt om du i den löpande datainsamlingen kan använda samma mått och definitioner som kommunen och aktuella myndigheter. I det kommunala bokslutet kan det exempelvis vara viktigt att skilja på kulturskolans uppdragsverksamhet och den frivilliga verksamheten.

Statistik kan också användas för att sätta er egen verksamhet i relation till andras. I SKR:s statistikdatabas Kolada finns vissa nyckeltal som rör kulturskolan och där ni kan jämföra er med andra kommuner.

VIDARE LÄSNING

- Kulturrådet: *Kulturskolan i siffror* (2019)
- Skolverkets stöd för systematiskt kvalitetsarbete: www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete-i-skola-och-forskola
- SKR: *Samverkan mellan skola och kulturskola*. Resultat från enkätundersökning hos landets kulturskolor (2016)
- SKL: *Frågor och svar om läraravtal*: <https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-636-1.pdf>
- SKL: *Lärares arbetstid*: <https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-600-2.pdf>
- Lärarförbundet/Lärarnas Riksförbund/SKR: *Skolavtal18*

STÖDJANDE AKTÖRER

Utöver Kulturskolerådet finns en rad olika aktörer som på olika sätt kan erbjuda stöd för kulturskoleverksamhet. Nedan finns de mest centrala.

KOMMUNALA/LOKALA AKTÖRER MED LIKANDE UPPDRAG

För det första finns alltid en rad aktörer lokalt som arbetar med liknande typer av uppdrag och målgrupp som kulturskolan. Bibliotek, den öppna fritidsverksamhet och det lokala föreningslivet har ofta flera gemensamma nämnare med kulturskolan. Bland dessa går det många gånger att hitta personer att byta erfarenheter med för att få stöd framåt i den egna verksamheten.

KULTURSKOLECENTRUM PÅ KULTURRÅDET

Kulturskolecentrum inrättades 2018 under Kulturrådet och har som uppdrag att stödja den kommunala kulturskolan och bidra till utveckling och förnyelse. Kulturskolecentrum är ett nationellt resurscentrum som arbetar för att fler barn och unga ska få kulturundervisning av hög kvalitet. Centret ansvarar bland annat för att fördela bidrag till kulturskolor, kulturskolestatistik och stödjer nätverk, forskningsspridning och lärande exempel.

Läs mer på www.kulturradet.se/kulturskolecentrum

SVERIGES KOMMUNER OCH REGIONER (SKR)

SKR har i uppdrag att verka för att kommu-

REFLEKTION OCH DISKUSSION

- Hos vilka aktörer hittar du stöd och inspiration för ditt arbete i kulturskolan?
- Vilken typ av stöd behöver du mest just nu i ditt arbete - inspiration, någon att bolla med, konkreta exempel etc?

nernas kulturskolor ges förutsättningar att säkra alla barns rätt till kultur. SKR stöder kommunerna i frågor som rör verksamheter - exempelvis genom att ta fram rapporter, bearbeta statistik samt initierar utvecklings- och förnyelsearbeten exempelvis genom projekt som Mer för fler.

Läs mer på <https://skl.se/skolakulturfritid/kulturfritid/kulturochmusikskolor.6968.html>

FOLKHÖGSKOLOR, HÖGSKOLOR OCH UNIVERSITET

Folkhögskolor, högskolor och universitet har en viktig roll i arbetet med att försörja kulturskolan med rätt kompetens. De bidrar också med forskning som kan belysa olika perspektiv på kulturskolans verksamhet. På studera.nu finns olika relevanta utbildningar för kulturskolan samlade. För närmare presentation av varje lärosätes utbildningsutbud och forskning hänvisas till respektive aktörs hemsida.

SOCIALA MEDIER

Utöver fysiska nätverk för erfarenhetsutbyten (såsom de regionala chefsnätverken) finns även digitala fora för erfarenhetsutbyten. Det finns exempelvis ett antal Facebookgrupper skapade för vissa yrkesgrupper (till exempel musiklärare och dramapedagoger) men också för vissa projekt (till exempel Kulturskolerådets Facebookgrupp, Kulturskolan och barn på flykt, Mer för fler)

FRÅN LEDARE TILL LEDARE

I detta avslutande kapitel ger Kulturskolerådets styrelse ett antal medskick till nya ledare i kulturskolan – osorterade tips från en ledare till en annan.

■ Ta vara på medarbetarnas egna tankar och idéer. Satsa extra på medarbetare med vilja och energi att utveckla genom att ge dem generöst med möjligheter och spelutrymme att vara med och ta ansvar för verksamhetens utveckling.

■ Prata ofta om och diskutera kulturskolans gemensamma värdegrund, vision, spelidé och riktning. Våga problematisera vad ert uppdrag och prioriteringar innebär i praktiken och sätt in kulturskola i ett större samhällsperspektiv. Tydliggör de värden som kulturskolan bidrar med i samhällsstrukturen.

■ Våga vara tydlig och rak i frågor du tror på – håll i, håll ut! Formulera dina argument väl och öva på dem.

■ Prioritera bort sammanhang och möten som tar för mycket tid från ditt kärnuppdrag – det är ditt uppdrag att fokusera på verksamheten!

■ Var kreativ när det gäller att hitta lämpliga platser/lokaler för kulturskolan att verka på – idrottsbodar, biograf, fritidsgårdar och församlingshem kan fungera utmärkt för vissa verksamheter och skapa möjligheter att bedriva verksamheter på fler ställen i kommunen. Var också tydlig i avtal och överenskommelser med lokalägare.

■ Ändra sammansättningen i grupper/arbetslag som inte kommer framåt på sina möten och i sitt samarbete.

■ Hitta en mentor – någon som du upplever är klok och som du kan bolla idéer med och bli stärkt av när det stormar (vilket det gör ibland). Det behöver inte nödvändigtvis vara en person som kan just kulturskolans värld.

■ Skapa team och nätverk som ger stöd och energi till ditt arbete.

■ Använd många olika kanaler för att sprida information om kulturskolans verksamhet – ibland är den mer okänd än man kan tro!

■ Läs på gällande kollektivavtal ordentligt – de är ofta mer lättillgängliga och tydliga än man kan tro!

■ För en löpande och nära dialog med facket om hur man gemensamt kan tänka för att i högre utsträckning kunna erbjuda verksamhet på ”obekväm” arbetstid.

■ Var närvarande och besök pedagogerna/lärarna i deras verksamhet – hjälp dem att hitta vägar att ställa om, exempelvis gå från individuell undervisning till gruppundervisning.

■ Skapa fora för att lyssna direkt på vad barn och unga tycker, tänker och vill. Det behöver inte vara ett elevråd.

■ Ta kontakt med lärosäten i närheten för förutsättningslösa samtal om kompetensutvecklingsinsatser. Det finns många sätt att organisera fortbildning. Samverka gärna kring kompetensutveckling med andra kommuner.

■ Ta hjälp av kommunens HR-funktioner eller kommunhälsan för med komplexa personalärenden. Ensam är inte alltid stark.

KULTURSKOLERÅDET

K